

Andreides Gábor: Vallás és erkölcsiség kérdése az olasz maffiában

Bizonyára sokan emlékeznek még Francis Ford Coppola *Keresztapa* című Oscar-díjas filmjének zseniális jelenetére, amelyben megkeresztelik az alig néhány hónapos Michael Rizzit, Michael Corleone keresztfiát: zajlik a keresztelés, a Keresztapa, a szertartást végző pap kérdésére válaszul ellentmond a sátánnak és annak minden mesterkedésének miközben a Corleone család alvezérei szisztematikusan, és kegyetlenül leszámolnak a család ellenségeivel; don Barzinivel, Moe Greenevel és a többiekkel.

Felmerül a kérdés vajon lehet-e vallásos egy bűnöző? Élhet-e erkölcsös és a katolikus egyház tanításainak megfelelő életet, annak törvényeit betartva az, aki maga is öl, vagy gyilkosságokra ad utasítást, vagy az, akinek bármilyen bűn szárad a lelkén? Összeegyeztethető-e a katolikus hit a maffiatípusú szervezett bűnözői tevékenységgel?

Maffia–maffiák

Mielőtt azonban e témakörben vizsgálódásunkat megkezdենék érdemes pontosítani, hogy mit is értünk az olasz maffia¹ fogalmán, melyek azok a szervezetek amelyeket megkülönböztetünk, illetve meg kell különböztetnünk az olaszországi szervezett bűnözésről beszélve. A tradicionálisan legismertebb kétség kívül a szicíliai *Cosa Nostra*, amely a XIX. század végétől, a XX. század elejétől Amerikában is megvetette lábát, ahol pedig rövid ideig tartó párhuzamos fejlődést követően tulajdonképpen önállóvá vált (*Cosa Nostra Americana*). A szicíliai maffia Itália leghierarchikusabb maffiaszervezete, amely mára már végérvényesen elveszítette azt a romantikus arculatát, amelyet a Salvatore Giuliano-féle hőskornak², vagy nem utolsósorban a fentiekben idézett amerikai filmnek köszönhetett. A maffia kifejezés hivatalosan először 1876-ban jelent meg Leopoldo Franchetti³ és Sidney Sonnino⁴ híressé vált vizsgálati jelentésében, amelynek címe *Szicília politikai és adminisztrációs kondíciói* volt. E

---

¹ Maga a szó minden valószínűség szerint arab gyökerű. Van, aki szerint a 'ma-afir' szóból származik, amely egykor egy Szicília nyugati felében tanyázó arab törzs neve volt, mások a 'mu'afah' szóra vezetik vissza eredetét, amely védelmet, oltalmat, biztonságot jelent. A 'maffiózó' szó kezdetben az igazság embere, a békebíró, a gyengék jótévedője jelentésekkel bírt. 1860, illetve 1861 után, vagyis Olaszország egyesítését követően azonban határozott jelentésmódosulás ment végbe. A szó etimológiájáról és a maffia történetéről bővebben lásd: Gellért Gábor: *A maffia*. Kossuth Könyvkiadó 1978. 11-12.o., illetve Gaetano Rizzo Nervo: *Il fascino della medusa. Mafia è bello*. Luigi Pellegrini Editore 1992. 53-104.o.

² Salvatore Giuliano (1922-1950). Hírnevét és népszerűségét annak köszönhetette, hogy már életében legendák övezték. Egyfajta modernkori Robin Hood volt ő a társak szemében. Giuliano egy csendőr megölése miatt menekült Szicília hegyeibe, ahol bandát szervezett. Kapcsolatba került az 1943-tól erősödő szicíliai szeparatista mozgalommal is. Végül barátja és alvezére Gaspare Pisciotta áldozata lett, aki a kegyelem ígérének fejében törbe csalta és lelötte.

³ Leopoldo Franchetti (1847-1917), politikus, a déli kérdés, az olasz Dél problematikájának szakértője, gazdasági szakember.

⁴ Sidney Sonnino (1847-1922) politikus, a királyság későbbi miniszterelnöke.

jelentés egy olyan szerveződésről beszélt, amely híján volt minden írásos „alkotmányosságnak”, nem tartott látványos nagygyűléseket. Nem telt el sok idő, és 1893-ban Emanuele Notarbartolo di San Giovanni⁵ szicíliai politikus meggyilkolásával már Itália szerte ismertté vált a neve. A Cosa Nostra története során erős — talán mindenki másnál szorosabb — kapcsolatokat épített ki a helyi, illetve az országos politikával. ’Ndrangheta⁶ terminussal jelölik az olasz csizma déli részén operáló föderációs alapon megszervezett calábriai maffiát. A ’Ndrangheta mára kivívta magának azt a kétes dicsőséget miszerint ma ez a szervezet Olaszország legerősebb és legveszélyesebb bűnszövetkezete, nagyon erős külföldi kapcsolatokkal és érdekeltséggel Oroszországtól Dél-Amerikáig, Németországtól egészen Ausztráliáig. A calábriaiak számlájára írható a 2006-os duisburgi vérengzés, melynek során hat olaszt – két rivalizáló klán tagjait – közel 70 lövéssel kivégeztek egy pizzériában. Nápolyban pedig a *Camorra* az úr, amelynek struktúrája, tevékenységi köre, módszerei az utóbbi időkből Roberto Saviano *Gomorra* című hatalmas vihart kavart könyvéből⁷ váltak igazán ismertté. Kisebb, és kevésbé közismert bűnszervezetek még a pugliai *Sacra Corona Unita* és a szintén Szicíliában, elsősorban Agrigento, Ragusa és Caltanissetta környékén tevékenykedő és ismert *Stidda*. Egyes elemzések pedig arra az igen érdekes politikai különbségekre hívják fel a figyelmet. A három „nagy” közül a szicíliaiak az Olasz Köztársaság kikiáltásától kezdődően a liberálisokkal, a monarchistákkal és legfőképpen a kereszténydemokratákkal keresték a kapcsolatot és csatlakoztak hozzájuk. A ’Ndrangheta ezzel ellentétben inkább a baloldalon kereste a politikai érvényesülést, szavazván rendszerint a szocialistákra és a kommunistákra. Sőt a negyvenes-ötvenes évek idején számos calábriai maffiózó lett baloldali színekben induló helyi politikai vezető.⁸

Olaszországban a második világháborút követően sem a közélet, sem pedig a politika sokáig egyszerűen tudomást nem vett a maffiáról. Nem beszéltek róla. Délen veszélyes és kerülendő témának, tabunak tartották, északon egyszerűen nem törődtek e társadalmi jelenséggel, irreleváns kérdésként kezelték. Az országos televíziók, rádiók, a nagyjelentőségű lapok sem igen foglalkoztak a kérdéssel, minden kapacitásukat lefoglalták az ólom évek⁹ (anni di piombo) tombolása. A nyolcvanas évek elejétől azonban – és erről az alábbiakban szólni szeretnénk majd – olyan erővel jelentkezett a probléma, hogy nem lehetett tovább hallgatni, a maffia létét és az általa okozott nehézségeket nem lehetett tovább elhallgatni. Míg azelőtt nagyon sokan úgy vélték, hogy a maffia nem más, mint egy régen elfeledett jelenség, vagy gondolták úgy, hogy nem más, mint a sziget ellenségeinek szüleménye Szicília lejáratására, a nyolcvanas-kilencvenes évekre foglalkozni kezdtek a maffiával. Az igazságszolgáltatás

⁵ Emanuele Notarbartolo di San Giovanni (1834-1893) szicíliai politikus. Az első előkelő halott, az úgynevezett *cadavere eccelente*. Azzal vívta ki a maffia haragját, hogy könyörtelenül szembeszállt a korrumpált állami hivatalnokokkal, pénzügyőrökkel. A Notarbartolgyilkosságról lásd bővebben: John Dickie: *Cosa Nostra. A szicíliai maffia története*. Gabo Kiadó 2005 150-173.o.

⁶ A szó jelentése „értékes emberek társasága”.

⁷ Roberto Saviano: *Gomorra. Utazás a nápolyi maffia, a Camorra birodalmába*, Partvonal Könyvkiadó 2007.

⁸ Luciano Violante: *I corleonesi. Mafia e sistema eversivo*. L’Unità 1993. 19.o. illetve, Saverio Di Bella: *’Ndrangheta: La setta del disonore*. Luigi Pellegrini Editore 1989. 16.o.

⁹ Ezzel a jelzővel illetik Olaszországban gyakorlatilag a teljes hetvenes évtizedet, amikor az olasz állam súlyos és mély válságon ment keresztül, mindennapossá voltak jobb-, és baloldali szélsőségesek fegyveres fellépések mind az államhatalom, mind egymás ellen. Az ólomévekkel kapcsolatban lásd: Andreides Gábor: *Ólomévek – Itália a hetvenes években* in: Grotius tudományos folyóirat <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=FDJHOK>

érdeklődésének megnövekedése mellett elmondható, hogy divat lett a maffiáról beszélni: nagysikerű televíziós sorozatok születtek, mozifilmek készültek¹⁰.

Vallásosság és hit a szervezett bűnözés soraiban

A maffiózó egyfelől gyakorló katolikus,¹¹ hisz Istenben és a Katolikus Anyaszentegyházban, rendszeresen misére jár, áldozik, templomban az egyház szertartása szerint esküszik és természetesen megkereszteli a gyermekeit, és nagyon sokszor plébániájának egyik legnagyobb és legnagyobb lelki támogatója. Másfelől pedig ártatlan kisgyermekeket gyilkol, kegyetlenül leszámol ellenfeleivel, és tízezer számra szedi a védelmi pénzeket tehetősebb, vagy kevésbé tehetősebb kereskedőktől.

Leonardo Messina („Narduzzo”), az 1992-ben bűnbánóvá (pentito) lett, és Giulio Andreotti többszörös minisztert és kormányfőt a szervezett bűnözéssel kapcsolatban álló politikusként először megnevező maffiózó nyilatkozta a következőket: „A feleségem és én természetesen vallásosak vagyunk. Nekem azt tanították, hogy a maffia az igazságosság szolgálatára született. Nincs szó, tehát ellentmondásról. Éppen ellenkezőleg, ma inkább érzem magam árulónak. Korábban, amikor gyilkos voltam, könnyű szívvel mentem templomba. Most, hogy megbánást tanúsítottam, nem tudok többé nyugodt lelkiismerettel imádkozni.”¹² Mások, letartóztatásukkor, a bilincs kattanása előtt felkapják a Bibliát, megcsókolják. Salvatore (Totò) Riina, a szicíliai maffia nagyhatalmú főnöke pedig sosem alszik úgy börtöncellájában, hogy az ágya fejénél ne legyenek szentképek.

Amikor pedig Bernardo Provenzano („don Binnu”), a több mint négy évtizede bujkáló maffiafőnököt, a Cosa Nostra vezetőjét 2006-ban a szicíliai Corleone határában elfogták, a nyomozók őt, jegyzetekkel és megjegyzésekkel ellátott Bibliát találtak rejtékhelyén. A maffiafőnök szentképekkel vette körül magát, letartóztatásakor a rendőrök több tucat vallási szobrot számoltak össze búvóhelyén. Az már talán nem is meglepő, hogy Provenzano üzenetei a külvilág és a birodalma felé, azok az apró, összehajtott papírdarabok (pizzinók), amelyekkel kommunikált mindig ugyanazzal a fordulattal végződtek: „Áldjon meg benneteket az Úr és őrizzen meg titeket.”¹³ Hasonló kép fogadta 1999-ben a calábriai Gioia Tauróban Giuseppe Piromalli (1921-2005) rejtékhelyére benyomuló rendőröket. Piromalli a ’Ndrangheta főnökeként évek óta bujkált és szökésben volt, elfogásakor szentképek, szobrocskák heverték mindenhol, csak a Biblia volt, ami hiányzott. Hét évvel ezt megelőzően, 1992-ben a csendőrség lecsapott a campaniai maffia, a camorra vezetőjének Carmine Alfierinek rejtékhelyére.

¹⁰ E felfokozott érdeklődés esetenként meglehetősen különös helyzeteket is teremtett. Egy volt maffiózó elmondásából kitűnik, hogy előfordultak olyan esetek, ahol maga a maffia szponzorált olyan filmes díjakat, amelyekkel olyan színészeket tüntettek ki, akik a filmvászonon a maffia-ellenes harc hőseit kellették életre. Hasonló tendenciákat mutatott Matteo Garrone 2008-as, a Saviano-könyv alapján készült sikerfilmjének a *Gomorrának* a sorsa. A filmben ugyanis a profi színészek mellett amatőrök is játszottak kisebb-nagyobb szerepeket. Ez utóbbiak közül többet tartóztatott le a rendőrség, mert aktív tagjai voltak a Camorrának.

¹¹ Egyes vallomások szerint a maffiózók „csupán” kilencven százaléka istenhívő. E kilencven százalékban viszont benne vannak azok a gyilkosok is, akik egyenesen Isten nevében indulnak el ölni. Lásd Salvatore Gricoli vallomása. In: Isaia Sales: *I preti e i mafiosi. Storia dei rapporti tra mafie e chiesa cattolica* B.C. Dalai editore 2010. 38.o.

¹² Petra Reski: *Maffia. Keresztapák, pizzériák, hamis papok*. Partvonal Kiadó, 2009. 88.o.

¹³ u.o.

A nem túl nagy helységben a Szentírás mellett néhány Beethoven CD-t és semmi mást nem találtak.

Íme néhány jellegzetes konkrét példa az olaszországi szervezett bűnözés mélyen gyökerező, ugyanakkor meglehetősen különös-ellentmondásos vallásosságára. A maffia alapvetően és erőteljesen konzervatív szervezet, és mint ilyen sok tekintetben hasonlóságot, párhuzamosságot mutat az egyházzal. De, természetesen vannak különbözőségek is.

A katolikus egyház törvényeinek egy részét a maffia – sajátosan ugyan – de lényegében maradéktalanul betartja, és ami fontosabb betartatja, az egyház törvényei a maffia törvényei is egyben:

- *Atyádat és anyádat tiszteld* (hogy jól éljél, és hosszú életed legyen a földön)! Isten negyedik parancsa a gyermek szüleihez fűződő kapcsolatát érinti. Tágabb értelemben viszont szól mindazokról, akikkel az ember lelki apaságban áll, tanárokról, előjárókról vagy akár munkaadóról. Mindazokról, akik Istentől az emberiség javára kapták a hatalmat a társadalomban. A maffia alapegysége a család, annak összes tradicionális értékével. A család megőrzése, a családtagok méltóságának megőrzése mindennél előbbre való. Mindez érvényes addig, amíg nem sérül egy tiszteletre méltó férfi (uomo d'onore), a klán, vagy magának a Cosa Nostrának az érdeke.

- *Hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen!* A katolikus egyház tanítása szerint az vét a nyolcadik parancs ellen, aki hamis dolgokat állít. A maffia tagjai számára egymás között alapvető fontosságú a teljes őszinteség, amely alapvető fontosságú a szervezet fenntartásában. E törvény fontosságát mutatja az is, hogy egy a maffia által meggyilkolt tiszteletre méltó férfiú fia nem lehet annak a családnak a tagja, amelyhez az édesapja maga is tartozott. Hogy miért? Pontosan a szigorú igazmondási kötelezettség miatt: abban a pillanatban, hogy a fiú tagja lesz a családnak jogában áll megtudnia a teljes igazságot édesapja halálával kapcsolatban, amely értelemszerűen súlyos problémák okozója lehet.

- *Ne paráználkodj! Felebarátod házastársát ne kívánd!* Mindkét, a hatodik és a kilencedik parancsolat az egyik legfontosabb és legtöbbet idézett betartott és betartandó tanítás a szervezett bűnözés életében. Egy maffiózónak sosem szabad megcsálnia a feleségét. Túl azon, hogy az egyház erkölcsstelennek tekinti a két nem-házassági közötti nemi kapcsolatot, az ilyen viszony hatalmas biztonsági kockázatot rejt magában a házasságon kívüli reláció nyilvánosságra kerülése esetén. Egy szeretőt ráadásul sokkal nehezebb irányítani, és kordában tartani. A maffia íratlan szabálya szerint az, aki szexuális és érzelmi életét nem képes kontroll alatt tartani, az a munkában sem igazán megbízható, az komolytalan férfi. Az egyetlen nő a maffiózó életében a feleség, a gyermekei anyja. Ez persze nem azt jelenti, hogy a maffiózó szerzetesi szigorúsággal élné életét. Egy dolog a szabály és más dolog annak alkalmazása. A legtöbb maffiózó rendelkezik házasságon kívüli kapcsolattal. Ebben az esetben válik azután rendkívüli fontosságúvá a stílus kérdése. Ha a kapcsolat miatt sem a tiszteletreméltó férfi, sem pedig a maffia érdekei és biztonsága nem sérülnek, a dolog tulajdonképpen megbocsátatott azzal a szigorú feltétellel, hogy a feleség sosem kerülhet megalázó és számára kínos helyzetbe. Az elsőszámú asszonynak mindig és minden esetben a feleségnek kell maradnia, és ezt a kivételezett helyzettel a maffia-feleségek tisztában vannak. Amikor Giovanni Brusca („lo scannacristiani”- vagyis az az ember, aki elvágja a keresztények torkát - AG), Giovanni Falcone¹⁴ vizsgálóbíró gyilkosa,¹⁵ egyszer

---

¹⁴ Giovanni Falcone vizsgálóbíró Paolo Borsellinoval együtt (1939-1992) az olasz maffia-ellenes mozgalom kiemelkedő alakja. 1992. május 23-án a Palermó felé vezető autósútrán, a Capaci-

Amerikában járt, maga is szembesült az olasz és az amerikai Cosa Nostra erkölcsiségének különbözőségével: "Sosem felejttem el azt a vacsorát, amelyet megérkezésem legelső napjaiban adtak a tiszteletemre New Jersey „Belleville” nevű városkájában: ez az este sok mindent megértetett velem. Volt egy hosszú asztal a teremben, amely mellett már sokan ültek. Beléptünk én, és Frank (Brusca unokatestvére - AG), és helyet foglaltunk a két üresen maradt helyen. Körülnéztem és észrevettem, hogy mindenki a társával foglalt helyet. Egy férfi, egy nő, egy férfi, egy nő, egy férfi, egy nő... "Frank"! mondtam az unokatestvéremnek, „miért nem hoztad te is a feleségedet?” Ő erre nevetni kezdett: „Hát bolond vagyok én? Szerinted, kurvák közé hozom a feleséget?” Nem értettem. „Mit akarsz ezzel mondani?” kérdeztem. „Giovanni” válaszolta Frank, „ezek nem feleségek, mind egytől-egyig szeretők. De ne aggódj, hogy megtudja a menyasszonyod. Az étterem tulajdonosai rendes emberek. Tudják azt, hogy nem kell beszélniük.” Nem hittem a szememnek. Szicíliában egy ehhez hasonló eset egészen egyszerűen elképzelhetetlen. Egy világ omlott össze bennem. Az amerikaiak „szabályai” teljesen különböznek a mieinktől.”¹⁶ Tommaso Buscetta¹⁷ a *superpentito* esete intő és negatív példa volt minden maffiózó számára: háromszor nősült, minden feleségtől született egy-egy gyermeke. A katolikus egyház tanítása ebben az esetben is egyértelmű: a válás a természeti törvény megsértés, amely megsérti az üdvösségnek azt a szövetségét, amelynek a templomban kötött szentségi házasság a jele.

Nagyon fontos a paternalizmus, amivel a maffiózó védi és óvja a számára legfontosabb hölgyeket: az édesanyát, a leánytestvért, a menyasszonyt, vagy ahogy azt már említettük a feleséget. Úgy tűnik a több évszázados arab megszállás nem múlt el nyomtalanul, és e tekintetben egyes, a témával foglalkozó kutatók – helyesen – nem mulasztják el fölhívni a figyelmet arra a különös analógiára, amely a maffia moralitása és sok iszlám országban tapasztaltak között megtalálható: a nőnek a családi tűzhely mellett, annak őrzésében, valamint a család összetartásában van alapvető szerepe.¹⁸

- *Ne loj!* A maffia gyakran tesz szívességet a meglopottnak, az eltűnt javak felkutatásában és visszaszerzésében. A fontos az, hogy a szerencsétlenül járt megtalálja a megfelelő utat az öt meghallgatókhoz. Ez általában akképpen zajlik, hogy az illető elmondja a problémáját a hentesnek, a sarki péknek, vagy a benzinkutasnak, akik ismernek valakit, azok megint ismernek valakit, aki pedig majd szólni tud a történetről a megfelelő fórumon, és a lopott áru nemsokára előkerül. A rendszer működik. Giovanni Brusca büszkén említette egy vele készített vizsgálati beszélgetés során: „Amikor még szabad voltam képes voltam húsz perc alatt megtalálni egy ellopott autót. Nem túlzok. A város [Palermo - AG] területekre van osztva. Minden területnek megvan a maga tíz, húsz, harminc főből álló autó-tolvaj bandája. Ők ismerik egymást.”¹⁹

Isola delle Femmine becsatlakozásánál autóját a maffia felrobbantotta. Barátját és munkatársát, Paolo Borsellinót 1992. június 19-én ölte meg a Cosa Nostra.

¹⁵ Az autósztráda alatti alagútban elhelyezett és egy gördeszkára erősített robbanóanyagot Giovanni Brusca távirányítással hozta működésbe.

¹⁶ Saverio Lodato: „*Ho ucciso Giovanni Falcone*” *La confessione di Giovanni Brusca*. Oscar Storia Mondadori 2006. 83.o.

¹⁷ Tommaso Buscetta (1928-2000) a „két világ főnökének” (boss dei due mondi) segítségével, vallomásainak nyomán az olasz igazságszolgáltatás mélyen behatolt a Cosa Nostra soraiba, képet kapván annak szerkezetéről. Buscetta 1984. július 21-én kezdődő együttműködésének alapvető jelentősége, hogy a rendőrség és a nyomozó hatóságok elkezdték „érteni” a maffiát.

¹⁸ Augusto Cavadi: *Il Dio dei mafiosi* Edizioni San Paolo, 2009. 51.o.

¹⁹ Lodato i.m. 72.o.

- *Ne ölj!* (vagy legalább is csak akkor, ha igazán nincs más megoldás). Az egyetlen olyan parancsolat, amelyet a maffia nem vett át.

Miért is vette volna? A maffiózó szenvtelenül öl, számára gyilkolni egyet jelent a munkavégzéssel. Buscetta, Giovanni Falcone vizsgálóbíró előtt tett hosszú és részletes vallomása során említette annak a maffiózónak a történetét, aki minden gyilkosság előtt gyertyát gyújtott egy Krisztus-szobor előtt és a következőképpen imádkozott: Jézus Krisztus, fogadd el őt! Vedd magadhoz!” Amikor azonban e kérés nem hallgattatott meg, a maffiózó maga hajtotta végre a gyilkosságot. Utána pedig ismételt imádkozott: ”Uram, Istenem, te nem akartad őt, de én elküldtem hozzád.” Előbbiekhez hasonlóan Leoluca Bagarella is minden gyilkosság előtt templomba ment imádkozni: „Uram, csak te vagy a tudója, hogy ők akarnak gyilkosság által meghalni. Én nem vagyok hibás.” Pedig a gyilkosság mindezek ellenére a katolikus egyház tanításai szerint halálos bűn (peccatum mortale). Az, aki súlyos dolgot – és mások életének elvétele minden kétség ellenére az – visz végbe, akarattal, tudatosan nem engedelmeskedik Isten akaratának, halálos bűnt követ el. A halálos bűn következménye pedig az, hogy hatására elveszik a kegyelem. Ha pedig a halálos bűnt nem követi a megtérés, és Isten bocsánata, a bűn kizár Krisztus országából és a bűnt elkövető személy a pokolra kerül.

A Cosa Nostra létének alapvető fontosságú feltétele a láthatatlanság, a társadalomban való beleolvadás. Mindig is az olaszoknak a központi állammal szembeni ellenérzéseire épített – tegyük hozzá, sikerrel. A maffia által kínált illúzió tökéletes: a tiszteletre méltó férfiak egy magasabb rendű igazságosságért küzdenek. Ez közös benne a katolikus egyházzal, amely ugyancsak vonakodva veti alá magát a földi igazságszolgáltatásnak.

A dél-olasz tartományokban ma is rosszállóan tekintenek az állam képviselőire, megszállóknak, kizsákmányolóknak tartják őket. Ma, Campania tartomány egyes területein az állam képviselőit bármikor ellenségnek tekintik. A családi és vérségi kötelékek itt fölülírják az állami kapcsolatokat. Az emberek nem fizetnek adót a kormánynak, nem hajtják végre a rendeleteket. A központi maffiaellenes hatóságok véleménye szerint Caserta, Casal di Principe Castel Volturno a térségben tapasztalt állapotok miatt ma már inkább tűnnek közel-keleti, iraki vagy afgán terrortól fenyegetett településeknek, mint Dél-Olaszország hangulatos városainak.²⁰

Campaniában a szervezett bűnözéshez kapcsolódók sem tekintik összeegyeztethetetlennek a kereszténység gyakorlását a Camorra tevékenységével. A Cosa Nostrához hasonlóan a „Ne ölj!” parancsolatot a főnökök itt is felfüggesztik, abban az esetben, ha a szükség azt megköveteli, az emberölés felsőbb érdek, a klán érdeke miatt történik. A gyilkolás nem bűn, vagy ha annak tekintjük, akkor olyan, amit Isten megért, és amiért majd megbocsát. A nápolyi főnökök vallásossága odáig jutott, hogy – különösen a város központi kerületeiben és itt-ott a külvárosokban – a vallási ünnepeket és körmeneteket monopolizáltak az idők során. A legkedvesebb szentjük pedig minden bizonnyal az 1999-ben boldoggá, három esztendővel később pedig szentté avatott Francesco Forgione, vagyis Pio atya.

A nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején volt azonban valaki, aki kétségbe vonta a camorra főnökeinek keresztény hitét. Ő volt don Peppe Diana²¹, Casal di Principében található San Nicola di Bari templom plébánosa. Don Diana látván a szülőföldjén uralkodó viszonyokat, a klánok elképzelhetetlenül nagy hatalmát, a folyamatos leszámolásokat és a közbiztonság helyzetét kétségbeesett maffia-ellenes felhívást fogalmazott meg, amelyet aláíratott a Casal di Principe-i egyházközösség

²⁰ Bővebben lásd Andreides Gábor: *A fegyveres erők újbóli alkalmazása az olasz belpolitikában* in: *Nemzet és Biztonság* II. évfolyam 1. szám 2009. február 20-27.o.

²¹ Giuseppe Diana (1958-1994) pap, író a Camorra elleni harc áldozata.

összes papjával. A „*Népem szeretete érdekében*” (Per Amore del mio popolo) címet viselő dokumentum egyik legfontosabb célja volt a hallgatás falának áttörése, a szavak eredeti jelentésének tisztázása: „A camorra ’családnak’ nevez egy bűnözői célokkal megszervezett klánt, amelyben a feltétel nélküli hűség a legfőbb törvény. Minden önálló megnyilvánulás kizárattatik, árulásnak, hallállal büntetendőnek ítéltetik az elpártolás, de még az őszinte megtérés is. A camorra minden eszközt felhasznál arra, hogy elfogadtassa és konszolidálja ezt a ’családtípust’ és attól sem riad vissza, hogy a szentségeket használja erre a célra [...] A camorra úgy tesz, mintha saját vallásossága lenne, és ezzel nem csupán a híveket sikerül megtévesztenie, de még a tájékozatlanabb vagy naiv lelkipásztorokat is.”²²

E felhívás egészen egyszerűen megengedhetetlennek nevezte, hogy egy keresztapa részt vegyen az úrvacsorán, vagy hogy a Camorra szempontjai szerint kötött házasság megáldassék. Gyilkosai névnapján, 1994. március 19-én lőtték le temploma sekrestyéje mellett.

A maffiózó — a maga sajátos és ellentmondásos módján — vallásos és hívő ember. Ahogyan azt már említettük templomba jár, körmeneten vesz részt, imádkozik és lakóhelye egyházközösségének aktív tagja, nagylelkű anyagi támogatója. Gondoskodik a körmenetek virágcsokrairól, különböző kisebb-nagyobb kiadásokról, de ha a szükség úgy kívánja, nagyobb összegeket is áldoz a falu templomfreskóinak följújtására. Felismerhető azonban egy, a régi világból visszamaradt jellegzetessége is a vallásos maffiózó és az egyházközösség többi tagja közötti kapcsolatnak: a maffiózó, a klán vezére alkalmanként törekszik az elkülönülésre. Vagy saját birtokán él együtt egy pappal, aki nemritkán családjának tagja, vagy pedig a városi templomban követel magának megkülönböztetett helyeket, mint ahogy történt ez a szicíliai Bontaték²³ esetében, akiknek a vasárnapi mise alatt biztosított és elkülönített helyük volt a templom főhajójának jobb oldalán. Az pedig, hogy a klán vezetőjének birtokán együtt lakik egy pappal, szerzetessel rövidebb kifejtést igényel. E jelenség leginkább Szicíliára jellemző, kevésbé Calábriára és szinte teljesen ismeretlen Campániában.

Mi is a jelenségnek a magyarázata, illetve honnan ered ez a különbség? A Cosa Nostra, a szicíliai maffia a sziget társadalma vezető rétegének része, ahol egy családi pap presztízst és előkelőséget jelent. A nápolyi Camorra esetében, amelynek bázisa még ma is a város proletariátusa, egy-két vidéki esettől eltekintve nehéz olyan egyházi személyt találni, aki exponálná magát ilyen kérdésben. A ’Ndrangheta esetében a jelenség gyakoribb, mint Nápoly, de ritkább, mint Szicília tekintetében.

Ismeretes, hogy a maffiózó életének fontos részei a szimbólumok. Szicíliában a Cosa Nostra tagja is úgy lesz valaki, hogy átesik egy beavatási rítuson, úgynevezett keresztelón (battesimo), és keresztapát (padrino) választ magának. Nagyon komoly rituáléről van szó, olyan szimbolikával, amely egész életében elkíséri a szervezethez csatlakozót. A processzus első pillanataiban a jelöltet, vagy jelölteket egy elkülönített szobába kísérik, ahol jelen vannak a család (famiglia) képviselői, vagy egyszerű, tiszteletre méltó férfiak (uomini d’onore). Sokszor a jelölteket néhány órára be is zárják az ilyen szobákba, hogy aztán majd a megfelelő pillanatban egymás után engedjék ki őket. Nem sokkal később a jelöltekkel ismertetik azokat a szabályokat, amelyek mentén felépül a szervezet, és azt, hogy amit közös és gyűjtőnéven maffiának szoktak emlegetni, az tulajdonképpen nem más, mint a Cosa Nostra. Ekkor még az elméleti lehetősége adott a visszafordulásnak. Ha ez nem történik meg, akkor a következő lépésben ismertetik azokat a szigorú konzervatívizmust tükröző szabályokat, amelyeket

---

²² Saviano i.m. 266.o.

²³ Vagy egyes dokumentumokban *Bontade*.

be kell tartani, és be kell tartatni. Az eddig elmondottakon kívül a következőket: semmilyen módon ne húzz hasznót a prostitúcióból, ne kerülj ellentétbe más tiszteletreméltó férfiúval, viselkedj mindig komolyan és helyesen, mindig tartsd meg a hallgatást.²⁴

Miután a jelenlévő tiszteletreméltó férfiak közül – ahogy azt már említettük – a jelölt kiválasztja keresztapját, megkezdődik az eskü hivatalos és szimbolikáját tekintve igen érdekes része. A jelöltnek, vagy a jelölteknek azt a kezét, amellyel a fegyvert fogja egy tüvel megsebzik, a kifolyó néhány csöppnyi vérrel pedig bekennek egy szentképet: az nagyon gyakran az Angyali Üdvözlés Madonnája, akit a Cosa Nostra patrónusának is tartanak. A képet később meggyújtják, és a leendő tag ezen égő kép fölött teszi le esküjét, miszerint sosem árulja el a Cosa Nostrát, ha pedig ez mégis megtörténne, az ő teste a képhez hasonlóan fog elégni.²⁵ Az aktus egyik legfontosabb jellegzetessége annak pszichológiai dimenziója, amelynek során a jelölt, és a később frissen csatlakozott mintegy új személyiséget, új identitást nyer. Belép és tagja lesz egy új rendszernek, egy rendnek – és itt nem tudunk nem a szó vallási jelentésére utalni – amelyből kilépés csak a halál bekövetkeztével lehetséges, ahol az engedelmesség abszolút és alapvető szükségszerűség. Egyes interpretációk szerint a maffia maga egy vallás, amely egyszerűen kölcsönzi a szimbolikát és nyelvezetet a katolikus egyháztól, és így annak paralel módjára építi ki saját hierarchiáját: maffiafőnök (capomafia) = pápa; területi főnök (capomandamento) = püspök. Nem tesz másképpen a saját rítusok esetében sem: a szervezethez való csatlakozás=keresztelés, vagy akár a Tízparancsolathoz erősen igazodó erkölcsiségében sem.²⁶ Természetesen az Istenről alkotott kép is hasonló, pontosabban hozzájuk hasonló. A maffiózók Istene ismeri a maffiózókat és megérti az igazság érdekében elkövetett gyilkosságok szükségességét, különbséget tud tenni, és tesz is a saját érdekekben elkövetett bűncselekmények és a maffiózók által magasabb érdekek miatt elkövetett bűnesetek között. Olyan ez az istenkép, amely szerint elfogadható a meggyilkolt sírja melletti ima: „Lásd, óh Uram, ők azok, akik gyilkolásra készítetnek.

„Csak Isten hatalmas. De azért Totò bácsi sem viccel”- hangzott a szellemes utalás Totò Riinára. És valóban. Sokak szerint maga a maffiafőnök teremt saját hasonlóságára egy Isten-képet. Ez a kép nem egyezik meg az Evangéliumból ismert, a megfeszített Krisztusban megjelenő Isten képével, aki arra ösztönöz, ha megütnek, fordítsd oda a másik orcádat is. Ezen Isten inkább az Ószövetség mindenható, szigorú ellentmondást nem tűrő, a „szemet szemért, fogat fogért” elvet alkalmazó Istenéhez hasonló. Olyan Istenéhez, aki lerombolta Szodoma és Gomorra városát, és aki abszolút engedelmisséget várt el Ábrahámtól.²⁷ Roberto Scarpinato a maffiával foglalkozó vizsgálóbíró teszi föl a kérdést: Hogyan lehetséges az, hogy az áldozatok és a gyilkosok ugyanazon Istenhez imádkoznak? [...] Valójában az áldozatok és a gyilkosok különböző Istenhez imádkoznak. Mintha lenne egy Isten a hatalmasok számára, egy pedig a gyengék számára. Egy Isten a maffiózóknak, egy pedig ellenfeleiknek. Egy Isten a diktátoroknak, egy pedig az elnyomottak számára.²⁸

A Cosa Nostra alkalmazta szimbólumok megtalálhatók a Camorra eszköztárában is. Vannak vidékek, ahol a belépni szándékozó újbegyét tüvel megszúrják, vérért pedig a

²⁴ Giovanni Falcone: *Cose di Cosa Nostra* BUR Saggi, 1998. 98.o.

²⁵ Lodato i.m. 98.o.

²⁶ Sales i.m. 131.o.

²⁷ Cavadi i.m. 102.o.

²⁸ Roberto Scarpinato: *Tra mafia e democrazia, tra oppressori e oppressi, tu, Chiesa, dac he parte stai?* Atti del Convegno organizzato da „Adista” il 24 febbraio 2006 Roma 2006 p. 41. idézi: Cavadi i.m. 107.o.

Pompeji Madonna képmására csepegtetik. Ez utóbbi képet meggyújtják, majd körbeadják a klán főnökei között. Amennyiben mindegyik megcsókolja a Szűzanya képmását, az újonc a klán tagjává vált.²⁹ A vallásosság szimbolikusan a maffia hétköznapi „munkájában” is megjelenik. A Camorra kábítószer-elosztó laboratóriumaiban gyakran harminchárom hasistéglát készítenek egyszerre, utalva Jézus korára, majd harminchárom perces szünetet tartanak, keresztet vetnek, és úgy folytatják a munkát. Sőt, a kész árút, a zacskókat, mielőtt még a kábítószer terjesztőjéhez-elosztójához kerülnek a területi főnök meghinti Lourdes-ból származó szenteltvízzel, azt remélve, hogy minden rendben megy majd, senkit nem ölnek majd meg.³⁰

A maffia-feleségek férjük letartóztatásakor, egyedül járnak templomba, és már nem hisznek a földi, hanem csak és kizárólagosan az égi igazságszolgáltatásban. Egyszer Bernardo Provenzano feleségét megkérdezték, hogy tart-e a bíróságok ítéletétől. A válasz a következő volt: „A földi igazságszolgáltatásban nem hiszek. Csak Istennek tartozom számadással, csak ő fog ítélni felőlünk, és ő elfogulatlan lesz. Csak ő minden dolgok tudója, csak ő lát mindent.”³¹ Am Campaniában az is előfordult, hogy egy vád alá helyezett főnök felmentésekor, a szabadlábra került maffiózó több busszal zarándoklatot szervezett San Giovanni Rotondóba, hogy köszönetet mondjon Pio atyának, aki – hite szerint – elintézte szabadulását.³²

Calabriában San Lucát mindenki a szervezett bűnözés egyik fellegránának tartja. A falu e kétes címet nem utolsó sorban a polsi Madonna (Madonna di Polsi) közelségének köszönheti. Számtalan csodatétel, legenda kötődik a hegyekkel körülvett szentélyhez, ám manapság mégsem ez a szakralitás, amely ismertté teszi, hanem az, hogy a 'Ndrangheta minden évben ott gyűlik össze, hogy a tagok tiszteletükkel köszöntsék a klánok vezetőit. Vezetőit, mert a Cosa Nostra struktúrájától eltérően, amely vertikális, és ahol a szervezetet egy, és megkérdőjelezhetetlen akarat irányítja, Calabriában a szervezett bűnözés a nápolyi Camorrához hasonlóan horizontális szerkezetű, egymás melletti családok léteznek, egy-egy vezetővel. San Luca helység tehát nem a csodatételekkel tűnik ki, hanem azzal, hogy a 'Ndrangheta vezetői ott találkoznak, csak most már nem a kolostorban, hanem egy közeli és rendelkezésre álló villában. Ilyenből pedig mindig akad. A calabriai maffia legfőbb reprezentánsai: Reggio Calabria városának képviselője, egy főnök a Tirrén-tengeri csoportból és egy a Jón-tenger vidékéről. Tulajdonképpen három bölcs, akik fogadják a küldötteket, ez a bűnszervezet közgyűlése, amely három hónapig tart. Az ilyen jellegű találkozóról és megbeszélésekről először 1903-ban adtak hírt az újságok, de azóta sem történt semmiféle hivatalos elhatárolódás az ügyben a katolikus egyház részéről. Sőt, a 2006-os duisburgi mérszárlást követően Polsiban kötöttek fegyverszünetet a szembenálló klánok. Az egyház hallgatott, pedig az ügy legalább valamiféle tiltakozást megérdemelt volna a Vatikán részéről, lévén a calabriai hívők ezrei számára a Polsi Madonna a vallással és a mély elkötelezettséggel egyenlő, és nem pedig a szervezett bűnözéssel. A 'Ndrangheta zarándoklata Polsiba azóta is zavartalanul folyik.

A helyi plébános szerint a múltban valóban voltak gyűlések, de „az emberek nem azért gyűltek ott össze, hogy nos, mondjuk ki tudja, hogy mit valósítsanak meg! Sokkal inkább arról lehetett szó, hogy valami negatív természetű, népies istenfélelem vitte oda őket. A Szűzanyát tisztelni és egyidejűleg halálos bűnöket elkövetni, az atya szerint is halálos bűn. Am a polsi Madonna előtt a legkeményebb szívűek is zokogásban törnek ki

---

²⁹ Saviano i.m. 264.o.

³⁰ Saviano i.m. 265.o.

³¹ Reski i.m. 100. o.

³² Saviano i.m. 265.o.

és ellágyulnak. Don Pino Strangio plébános szerint az évek során voltak olyan férfiak, akik az oltárhoz vezető folyosót a nyelvükkel nyalták föl. És az egyetlen gyűlés, amely bizonyíthatóan ott zajlott a faluban 1967-ben volt, akkor mindenkit letartóztattak. Nem sokkal később azonban mindenki szabadlábra került, mert mindenkiről bebizonyosodott, hogy csak gombászni voltak.³³ Hasonló „szent” helyek találhatóak a camorra vidékén és Szicíliában is. Előbbi bünszervezethez tartozók a Sant’Anastasia-i Madonna dell’Arco-hoz zárandokolnak, míg a Cosa Nostra tagjai vagy a Tindari Madonnához, vagy pedig a palermói Santa Rosáliához, illetve a catániai Sant’Agátához.³⁴

A Cosa Nostra, a Camorra és a ’Ndrangheta – annak ellenére, hogy az elmúlt fél évszázadban Olaszország-szerre megvetette lábait, sőt a világon mindenütt erős érdekeltségekkel bír – alapvetően dél-olasz sajátosságokkal rendelkező, a déli tartományokból eredeztető bünszervezetek. Ezen területek évszázadokon keresztül közös irányítása alatt fejlődtek (Nápoly-Szicíliai Kettős Királyság), közösek voltak a szokások, a törvények, erős gazdasági kapcsolatban álltak egymással.

Amikor 1870. szeptember 20-án a Raffaele Cadorna generális irányította olasz lövészek (bersaglieri) bevonultak Rómába (breccia di Porta Pia), Róma lett a fiatal és alig egy évtizede egyesített fiatal ország fővárosa. Az olaszok egységes államáról szőtt elképzelések közül végül tehát az az elgondolás győzedelmeskedett, amely *Olasz Királyság* egyesülését *Piemont* uralkodói a *Savoyai királyi család* jogára alatt tartotta üdvöztetőnek. A területi egyesítés miatt érzett öröm azonban csak kis időre tudta feledtetni azoknak a hatalmas feladatoknak a nehézségeit, amelyek még bőven az ország előtt álltak. Az egyesítéssel létrejött új államot, gazdaságilag, kulturálisan, nyelvileg és számtalan más szempontból kellett (volna) még összekovácsolni. Ezt a bizonytalan, várakozással teli helyzetet a legjobban Massimo D’Azeglio (1798-1866), író-politikus idevágó mondata érzékelteti számunkra: „Abbiamo fatto l’Italia, ora dobbiamo fare gli italiani”.³⁵ E találó megállapítás rámutatott arra, hogy a neheze csak most kezdődik: mihez kezdjenek egymással a társadalmi, szociális, kulturális és nyelvi szempontból jelentősen különböző olasz tartományok?

Az olasz ajkú területek egyesítése, vagy legalább is ilyedten való egyesítése sokaknak nem tetszett. A Nápoly-Szicíliai Kettős Királyság egykori alattvalói egyre hangosabban és radikálisan fejezték ki nemtetszésüket az Olasz Királysággal szemben. Ezen ellenérzés nemcsak az egyesítés, mint olyan, hanem az egyre nehezebbé váló gazdasági állapotok felé irányult. A feloszlott nápolyi hadsereg egykori katonáiból, és tisztjeiből, földnélküli napszámosokból álló banditacsoportok alakultak, amelyek szabályos háborút vívtak az új hadsereg katonáival (brigantaggio). A déli területek számára az 1860 után feltűnő központi állam nem jelentett mást, mint gazdasági problémákat, adókat, kötelező katonai szolgálatot, a brigantaggio megerősödését és létbizonytalanságot. A hatalmas földbirtokokkal rendelkező szicíliaiak ekkor saját javaik védelmében a középkori bravókhöz³⁶ hasonló fegyvereseket kezdtek fölfogadni, akik vállalták is a megbízatást. A maffia az állam rendfentartó és a közbiztonságot szavatoló szerepét ettől kezdve veszi át, és ezekben a meglehetősen zavaros

---

³³ Reski i.m. 55.o.

³⁴ Sales i.m. 58.o.

³⁵ „Megteremtettük Olaszországot, most az olaszokat is meg kell teremtenünk.” – a híressé vált mondatot alapvetően D’Azeglio-nak tulajdonítják, de ugyanezt idézték már Urbano Rattazzitól, illetve Cavourtól is.

³⁶ A XV-XVI század folyamán bravóknak hívták azokat a földesurak, földbirtokosok szolgálatába szegődött fegyvereseket, akik szolgálataikkal segítségére voltak a nemes úrnak a bíraskodás, de leginkább a parasztok részéről megkívánt és elvárt tisztelet és megbecsülés kivívásában és fenntartásában. A bravók történetéről lásd Alessandro Manzoni *Jegyesek* című regényét.

évtizedekben alakulni kezdett kialakulni az “állam az államban” (stato nello stato) koncepció a maffiával kapcsolatban. A maffia tehát nem egy anti-állam, hanem állam az államban, egy párhuzamosan kialakuló szerveződés, amely maximálisan törekszik a központi állam és kormányzat minden hibájának kihasználására. Ennek megfelelően Raffaele Cutolo (o’ professóra), a *Nuova Camorra Organizzata*³⁷ hírhedt vezetője némi büszkeséggel jelenthette ki börtönéből: “Ha figyelembe veszik a statisztikákat az 1978-79-es évre vonatkozóan Campaniában – amikor én kinn voltam – azt hiszem úgy húsz gyilkosság történt. Letartóztatásomat követően rögtön száz: Asinara teljes elkülönítésével háromszáz. Vagyis, annak ellenére, hogy én voltam a világ legbűnösebbje, fönntartottam a rendet [...] Íme, én vagyok a nápolyi történelem legdicsőségesebb lapjainak reinkarnációja, a börtönökben szenvedők utódja vagyok, igazságot szolgáltatok, én vagyok az az igaz bíró, aki elvesz az uzsorásoktól és ad a szegényeknek.”³⁸

A katolikus egyház viszonya a maffiához

1986-ban Enzo Biagi olasz újságíró interjút készített Louis Gigante brooklyni plébánossal. A beszélgetés során az atya elmesélte, hogy mennyire tetszett neki az előbbieken már említett Coppola-film, a Keresztapa. Különösen megfogta don Vito Corleone karaktere, aki a családja védelmében képes volt leszámolni a környéket rettegésben tartó don Fanuccit. A fiatal Corleone megmutatván az erejét, befolyásos és tiszteletreméltó emberré kezdett válni. Kétségtelen, ez nem a legjobb módja a problémák elintézésének, de alkalom adtán az igazság nem csak a bíróságokon dől el.³⁹ Tanulmányunkban eddig csak érintőlegesen foglalkoztunk a kérdéssel, most nézzük részletesen: milyen a kapcsolat a katolikus egyház és a maffia között?

Az első hivatalos dokumentum maffiás ügyekbe keveredett egyházi személyekről 1838-ban született. Nem használja ugyan a maffia kifejezést, az majd csak később az 1860-as évek Az 1870-es évek elejére bizonyossá vált a kapcsolat a sziget bünszervezete és a katolikus egyház egyes helyi papjai, olykor vezetői között. 1874 és 1876 között a csendőrség nagy számban és intenzíven figyelte azokat a katolikus szervezeteket, amelyek vélelmezhetően maffiás érintettséggel voltak vádolhatók. 1900-ban pedig Ermanno Sangiorgi, a belügyminisztérium kiküldöttjének jelentése megállapította, hogy 206 maffia ügyekbe keveredett szicíliai közül 8 pap volt.⁴⁰ Az első egyházi személyt 1912-ben ítélték el maffiás bűncselekményért, Ciro Vitozzi atyát, a „camorra papját”, a nápolyi temető helyettes vezetőjét hat év börtönbüntetésre ítélték⁴¹.

E témában mára már szinte klasszikussá vált a szicíliai Mazzarino kapucinus barátainak története. A barátok feltűnése előtt is történtek erőszakos, maffia-típusú cselekmények a Földközi-tenger legnagyobb szigetének kolostoraiban, azonban az addig nem fordult elő, hogy a rendházon belül szerveződjének zsaroló, a többi szerzetest és a környéket rettegésben tartó bűnbandák. Az ötvenes évek közepén a mazzarinói barátok váltságdíjakat róttak ki az emberekre, halállal fenyegették meg azt aki nem akart fizetni. 1956 novemberétől közel harminc hónapon keresztül uralták a környéket a kapucinus

---

³⁷ Raffaele Cutolo által létrehozott bünszervezet a Camorrán belül. A Nuova Camorra Organizzata a hetvenes évektől a kilencvenes évekig vezető szervezete volt a nápolyi meffianak, nem utolsó sorban annak az „organizzata” – vagyis szervezett formának köszönhetően, amelyet Cutolo a szicíliaiaktól próbált átvenni és meghonosítani.

³⁸ Cavadi i.m. 29. o.

³⁹ Sales i.m. 79.o.

⁴⁰ Sales i.m. 81.o.

⁴¹ Sales i.m. 82.o.

barátok: „ha leszállt az alkonyat, sürgősen elnéptelenedtek az utcák, a kávéházak és a vendéglők kongtak az ürességtől, a gazdagok palotáit belülről elretesztelték, a későn járók pillantása szorongva villant a klastrom baljósan feketéllő tömbjére, amely a hegytető magasából horgadt a városka fölé. Hébe-hóba, már a sötétség palástja alatt, fölhangzott valamelyik szerzetes fasarújának tompa kopogása; a kapucinus beburkolódzott dohányszín csuhájának bő lebernyegébe, úgy lépdelt alamizsnás szütyőjével a vállán. Amikor bezörgetett valamelyik kapun, a ház lakóinak arca haloványra sápadt, mert ez a döngetés fölért a gyászjelentés halálhírével.”⁴² - a barátokat végül letartóztatták és két évnyi börtönbüntetésre ítélték őket.

Az gondolhatnánk, hogy a már említett atyák a palermói Pino Puglisi vagy a Casal di Principében működő Peppino Diana atya voltak az elsők, akik azért haltak meg, mert szembe mertek szállni a szervezett bűnözéssel. Pedig már 1910-ben papot gyilkolt a maffia, ha érdeke úgy kívánta. 1916-ban és 1919-ben is papok haltak meg, mert nem szolgálták a szószékről a maffia érdekeit, vagy mert túlzottan elkötelezték magukat az első világháború után egész Olaszországban tapasztalható fölfoglaló, illetve földkisajátító katolikus inspirációjú mozgalmak mellett. Valami hasonló elképzelésben gondolkodott don Luigi Sturzo⁴³ is, akinek politikájában központi szerepet játszott az a gondolat, miszerint a szegény néprétegek problémái orvoslásainak érdekében, a szocialista és különféle baloldali javaslatok mellett, illetve azok helyett katolikus alternatívát kell biztosítani. 1944-ben, a második világháború végén don Giuseppe Saggio, favarai (Agrigento) plébánosnak azért kellett meghalnia, mert visszautasította egy maffiózó esketését az unokahúgával.⁴⁴

Nagyon kevés az olyan maffiózó, aki ne lenne vallásos, az egyház pedig nem minden esetben hallatta és emelte fel szavát a szervezett bűnözés ellen. Ernesto Ruffini Palermo bíborosa egy alkalommal így viccelődött: „Maffia? Az nem egy szappanmárka?” Sőt, VI. Pál előtt a bíboros a maffiát *quantité négligeable*-nak, azaz elhanyagolható tényezőnek nevezte. Az egyetlen pápa, aki erőteljesen tiltakozott a maffia ellen, azt az ördög torzszüleményének nevezte, és tagjait megtérésre szólította fel, II. János Pál pápa volt, aki 1993. május 9-én az agrigentói Templomok Völgyében intézett mennydörgő szózatot a szervezett bűnözés ellen:

„Ez a nép, a szicíliaiak, akik nagyon-nagyon ragaszkodnak az élethez, ez a nép szereti az életet, életet ad, nem élhet mindig egy káros civilizáció, a halál civilizációjának nyomása alatt. A megfeszített és újjászületett Krisztus nevében, annak a Krisztusnak a nevében, aki maga az élet, az út, és az igazság üzenem a felelősöknek: Térjete meg! Egyszer, egy nap eljő Isten ítélete!”⁴⁵

Az előbb elmondottakat mindenképpen ki kell egészítenünk azzal, hogy elmondjuk: II. János Pál pápa 1993 előtt jó pár alkalommal járt Szicíliában anélkül, hogy bármiféle érdemi kinyilatkoztatást tett volna a szervezett bűnözéssel kapcsolatban. 1993-as látogatása – 10 évvel Dalla Chiesa tábornok, és pár hónappal Falcone és Borsellino vizsgálóbírók meggyilkolását követően – sem indult úgy, hogy a katolikus egyház fő bármiféle beszédet szándékozott volna mondani a Cosa Nostra ellenében. Amikor azonban II. János Pál elhagyta Catániát és útban volt Agrigento felé a pápai konvoj megállt félúton, ahol az egyház fő találkozott két idős emberrel, az 1990. szeptember 21-

⁴² Giuseppe Fava: *A szicíliai maffia*. Kossuth Könyvkiadó 1985.

⁴³ don Luigi Sturzo (1871-1959) olasz pap, politikus.

⁴⁴ Sales i.m. 113. o.

⁴⁵ <http://www.livantino.it/anatema.htm> Az utolsó letöltés 2009. december 14.

én meggyilkolt Rosario Livatino⁴⁶ bíró szüleivel. A pápát mélységesen meghatotta ez a találkozás. Ekkor döntött úgy, hogy eltér az eredetileg tervezett beszédétől és elmondja a mára már legendássá vált nagyhatású és érzelmeiktől fűtött beszédét.

A Cosa Nostra válasza II. János Pál szavaira nem késett sokáig: július 27-én bombák robbantak a római San Giovanni in Laterano és a San Giorgio templomban. Személyi sérülés nem történt. Szeptember közepén pedig Brancaccióban, Palermo egyik elővárosában saját templomának lépcsőjén lötték le a helyi maffia-ellenes papok vezetőjét, Pino Puglisi atyát, aki – mint ahogy gyilkosai később bevallották – rájuk mosolygott és azt mondta: „Már vártam.”⁴⁷ Utóda, XVI. Benedek eddig még ilyen hangosan nem emelt szót a maffia ellen. Az egyháznak a mai napig nincs egy hivatalos maffiaellenes dokumentuma, amelyre mindenki hivatkozhatna.

Az egyház nagyon sokáig tagadta a maffia valós fizikai létét – lásd a már említett ruffini-i kijelentéseket – illetve hosszú ideig tagadta azt, hogy létezhet kapcsolat a maffia és az egyház között. Az évtizedekig a szicíliai katolikusok élén álló Ernesto Ruffini, palermói érsek ezen álláspont egyik legjelentősebb képviselője volt. 1963-ban, a Cosa Nostra első igazi mérszárlásánál, Ciaculliban, Palermo határában hét rendőr veszítette életét. VI. Pál pápa kérte Ruffinit a történetek nyilvános és határozott elítélésére, mindezt abból a célból, hogy elváljon a katolikus egyház a maffiás keveredésektől. Ruffini válaszában kifejtette, hogy szó sincs keveredésről a katolikus egyház és a maffia között. Minden csak a kommunisták mesterkedése, akik így akartak csapást mérni a kereszténydemokrata pártra (Democrazia Cristiana). Ezzel kapcsolatban fűzte hozzá Sales, hogy Ruffini számára vagy a maffiózók nem voltak bűnösök, vagy egy egészen más világban élt.⁴⁸

A szicíliai redemptorista⁴⁹ pap, Nino Fasullo atya szomorú nyilatkozata szerint: „Bármennyire paradoxonnak hangozzék is ez, az egyház ténylegesen a maffia erkölcsi etalonjává lett. Az idők folyamán olyan viszony alakult ki közöttük, hogy szinte már vakon megbíznak egymásban. Talán még azt is ki lehet jelteni, hogy egyház és maffia, eltérő és egymásnak ellentmondó okokból ugyan, mégis egymásra talált a konzervativizmus közös akarásában.”⁵⁰ Ami tagadhatatlanul közös az egyházban és a maffiában az az, hogy egyik sem ismeri el az állami szupremáciát maga fölött: az állam, az állami hivatalokkal szemben megengedett az ellenszegülés. A katolikus egyház és a maffia számára is megkérdőjelezhetetlen a prioritás: Isten és a Család megelőzik az államot. Ahogy a palermói Mario Frittitta atya fogalmazott: „ha a hatalom azt kéri tőlünk, hogy legyünk maffia-ellenesek, az minket nem érdekel... A kérdés másképpen is föltehető, mégpedig úgy, hogy a vizsgálóbírók azt mondják nekünk, hogy csináljuk ezt vagy azt, de ők nem a mi uraink, a mi urunk Jézus.”⁵¹

Tanulmányunk során alapvető jelentőségű ponthoz érkeztünk: a bűnbánat problematikájához. Miképpen lehetséges az, hogy Olaszországban némi zavarral, olykor pedig kifejezetten ellenséges érülettel viszonyulnak mindazon maffiózókhoz, akik hajlandóak együttműködni az igazságszolgáltatással. A kérdés bonyolult, de a válasz valahol ott rejlik az olasz dél mentalitása és a katolikus egyház tanítása között félúton:

---

⁴⁶ Rosario Livatino (1952-1990). Számos szicíliai korrupciós és megvesztegetési ügyben derítette és mutatta ki a maffia jelenlétét.

⁴⁷ <http://www.ansa.it/legalita/static/bio/puglisi.shtml>. Utolsó letöltés 2009. december 15.

⁴⁸ Sales i.m. 127.o.

⁴⁹ Vagy más néven liguoriánusok: Alfonso Maria dei Liguori nápolyi szerzetes által 1732-ben alapított kongregáció (Congregatio Sanctissimi redemptoris).

⁵⁰ Reski i.m. 96.o.

⁵¹ Sales i.m.23.o.

vallásos bűnbánatról beszélünk vagy „sem, a legfontosabb, hogy az állammal való együttműködés során más személyek „bemártása” kerülendő dolog. A maffia kultúrájában ugyanis a pentitívó lett személy még az egészen egyszerű „zsarunál” is kisebb morális súllyal bír.⁵²

A pentito hasznos információkat nyújt a hatóságok számára, amelyek segítségével az állam beépülhet a maffiába. Az állam a szolgálatok fejében védelmet nyújt az együttműködésre kész maffiózó számára a volt társai haragja és bosszúvágyával szemben. Ez a bosszúvágy extrém kegyetlenségekbe torkollhat: kiirthatnak egész családokat büntetéképpen, nem csak a közeli rokonokat, hanem bizony a távolabbi családtagokat is. Nem kímélik sem a nőket, sem az időseket, sem a gyermekeket. Egyik emblematikus példája az effajta kegyetlenségnek Santino Di Matteo, a valaha a Totò Riina irányította Corleonesi-klánhoz tartozó maffiózó esete. Di Matteo vallomása sokat segített a hatóságoknak a Giovanni Falcone és felesége ellen elkövetett merénylet felgöngyölítésében. Di Matteo fia, Giuseppe ezen együttműködés áldozatává vált. A fiatal fiút 13 éves korában elrabolták, és Giovanni Brusca parancsára 779 napos fogságot követően savban feloldva meggyilkolták. Ez utóbbi gyilkolási, illetve kivégzési módszer – a cementbe temetéssel együtt – része annak a hírhedt és kegyetlen módszernek, amelyet fehér luparának,⁵³ vagyis *lupara bianca* neveznek. Riina haragja egyébiránt odáig jutott, hogy minden pentito esetében a gyermekek huszadik generációjáig történő elpusztítását javasolta.⁵⁴

Az okok, amelyek miatt a pentitók „beszélni” kezdenek különbözők lehetnek. A Buscetta a superpentito, Falconéval történő első találkozásakor szinte hivatalos nyilatkozatot tett: „Nem vagyok becstelen. Nem vagyok bűnbánó. Maffiózó voltam és bűnökkel szennyeződtem, amelyek miatt kész vagyok megfizetni az adósságomat az igazságszolgáltatás felé.” Francesco Marino Mannoia („Mozzarella”) Andreotti volt miniszterelnök ellen terhelő vallomásokat tévő volt maffiózó pedig így fogalmazott: Bűnbánó vagyok a szó legegyszerűbb értelmében.” Salvatore („Totuccio”) Contorno az együttműködését így igazolta: „Elhatároztam, hogy együttműködöm az igazságszolgáltatással, mert a Cosa Nostra gyávák és gyilkosok gyülekezete.”⁵⁵

Mario Frittitta, a palermói Santa Teresa templom papját 1997-ben letartóztatták, majd első fokon két év négy hónapi börtönbüntetésre ítélték, mert a vád szerint aktívan közreműködött a maffiafőnök Pietro Aglieri bujkálásában, valamint segédkezett a szökésben lévő maffiózónak: heti gyakorisággal misézett annak rejtékhelyén, gyóntatta és áldoztatta a az igazságszolgáltatás elől bujkáló maffiózót. Ami különösen felháborította a hatóságokat Frittitta atya viselkedésében az az volt, hogy igyekezett lebeszélni a körözés alatt álló főnököt, hogy megtegye a szükséges lépéseket, hogy együttműködésbe kezdjen az igazságszolgáltatással. A pap óva intette Aglierit: az amire készül nem keresztényi viselkedés.⁵⁶ Az egyház tanítása kimondja: az igazság közlésének joga nem feltétel nélküli és a konkrét helyzetekben kell fölmérni, hogy helyénvaló-e az igazságot elmondani annak, aki kéri, vagy sem. Minden információkérés vagy közlés kapcsán a szeretetnek és az igazság tiszteletének kell vezetnie a választ⁵⁷. A polgári hatóságokkal szembeni engedelmesség megtagadása, ha a követelményeik ellenkeznek a helyes lelkiismerettel, az Isten szolgálata és az emberek

---

⁵² Sales i.m. 152.o.

⁵³ Kétsövű, lefűrészelt vadászpuska.

⁵⁴ Sales i.m. 155.o.

⁵⁵ Falcone i.m. 65.o.

⁵⁶ Sales i.m. 159.o.

⁵⁷ *A Katolikus Egyház katekizmus*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Kiadója Budapest 1994. 486.o

közösségének szolgálata közötti megkülönböztetésben leli igazolását: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek ami az Istené”.⁵⁸ Tehát esetünkben a dolgok úgy alakultak, hogy a „jó útra” lépni akaró maffiafőnököt maga a saját gyóntató atya beszélte le arról, hogy együttműködjön a maffia-ellenes hatóságok embereivel, mondván ez nem keresztényhez méltó viselkedés.

Frittitta atya letartóztatása után nem sokkal kiszabadult. Kiszabadulása után az őt köszönteni kívánó tömegnek azt hangoztatta: „Jézus két tolvajjal együtt halt meg, mindannyian testvérek vagyunk, és szeretnünk kell egymást. Senki nem lehet kitaszított ebből a szeretetből.”⁵⁹

Abban az esetben pedig, ha egy tiszteletreméltó férfi apja, vagy testvérbátyja pentitívá válik a tiszteletre méltó férfiúnak erkölcsi kötelessége, hogy mintegy zárójelbe tegye a rokoni kapcsolatokat, vagyis mindörökre le kell mondania édesapjáról, vagy testvéréről. Hasonlóan az édesanyákhoz. Marianna Di Filippo, két volt maffiózó Emanuele és Pasquale édesanya, mikor hírét vette, hogy gyermekei együttműködésbe kezdtek az igazságszolgáltatással, így kiáltott föl: „Az a két szerencsétlen nem fiaim többé, olyan mintha sosem szültem volna meg őket”.⁶⁰

A Cosa Nostra, a 'Ndrangheta, a Camorra ideológiai szempontokat vizsgálva nem ellenségei az olasz katolikus egyháznak. Nem propagálják az ateista gondolatokat, semmilyen tekintetben nem támadják a katolikus hittételeket. Nem hirdetnek eretnek tanokat, nem áll fenn velük kapcsolatban a szkizma veszélye, és nem gyakorolnak etikátlan, az egyháznak nem tetsző szexuális életet. A maffiózók „egyszerűen csak gyilkosok” – írja Sales a tanulmányunkban többször is idézett munkájában –, akik ugyan megsértik a hatodik parancsolatot, de az egyház az elmúlt században sosem tekintette őket gyilkosoknak, inkább a szicíliaiságukból adódóan kulturálisan különbözőeknek, szigetlakóknak.⁶¹

Az olasz katolikus egyház története során föllépett már antiliberalisként, és bizony 150 esztendővel ezelőtt ellenezte az olasz egyesítés folyamatát is. Volt antiszocialista és antikommunista is, egyről viszont nem lehetett hallani: a mai napig nem szólalt föl határozottan és egyértelműen a maffia ellen. A probléma nehézségét mutatja az is, hogy ha kijelentjük, hogy a Camorra, a 'Ndrangheta és a Cosa Nostra az olasz történelem részei, akkor az előbbieket ugyanúgy nem választhatók szél az olasz katolikus egyház történetétől, annál is inkább, mert az egyház rendkívüli hatással volt Olaszországra és különösképpen a dél-olasz területek fejlődésére. A dél-olasz társadalmi elit céljai érdekében legitimizálta a maffiát, együttműködött vele, alkalomadtán pedig felhasználta azt.

Carlo Alberto Dalla Chiesa⁶² csendőrtábornok halálát⁶³ követően azonban nem lehetett már tovább hallgatni. Ezt ismerte föl Salvatore Pappalardo palermói bíboros. Ő volt az

---

⁵⁸ u.o. 445. o.

⁵⁹ Sales i.m. 160.o.

⁶⁰ Cavaldi i.m. 43.o.

⁶¹ Sales i.m. 300. o.

⁶² Carlo Alberto Dalla Chiesa (1920-1982) egykori partizán, csendőrtábornok, palermói prefektus, a Vörös Brigádok elleni küzdelem egyik vezetője. Felvételi kérelmet nyújtott be a P2 páholyba, de elutasították. Később e cselekedete sok kínos pillanatot szerzett neki, amit úgy próbált magyarázni, hogy személyesen szeretett volna összefüggésekre találni a titkos társaság és a magas politika között.

⁶³ A tábornokot 1982. szeptember 3-án feleségével és testőrével együtt végezte ki a maffia Palermóban. Ahogyan a szintén a szicíliai maffia áldozatává vált Giuseppe Fava újságíró írta: „Csúfondáros könnyedséggel ölték meg, egyetlen jól irányzott csapással (ha ugyan igaz

első magas rangú egyházi vezető, aki elismerte a szervezett bűnözés létét, jelenlétét és annak káros voltát Sziciliában. Tette mindezt nagyhatású beszédében Dalla Chiesa tábornok temetésén, idézve Titus Livius antik történetíró elhíresült mondatát „dum Romae consulitur, Saguntum expugnatur”⁶⁴ és vádolva tehetetlenséggel a római, központi kormányzatot. A szokatlanul kemény és elítélő beszéddel kapcsolatban a Cosa Nostra ebben az esetben sem késlekedett a válasszal. Nem sokkal a palermói katedrálisban elhangzott beszédet követően Pappalardo bíboros meglátogatta a Palermo Ucciardone negyedében található elhíresült börtönt, ahol misét szeretett volna bemutatni az elítéltek számára. Ám a mise időpontjában egyetlen elítélt sem jelent meg, senki nem volt kíváncsi a főpapra.

Tanulmányunk elején már említettük, idézzük most újból Leonardo Messinát: „Köztünk sok katolikus van: például a Cosa Nostra egyik törvénye megtiltja a pénteken történő öldöklést, mert ez a nap számunkra gyásznappal. Különösnek tűnhet, de nekünk, tiszteletreméltó embereknek mindnyájunknak van Bibliája, játszuk a szentet, akkor is, ha tisztában vagyunk a következményekkel. Katolikusok vagyunk: hát igen, valóban, katolikus vagyok, és a Cosa Nostrához tartozom.”⁶⁵ Nos, az olasz katolikus egyház számára a mai napig adott. Automatikusan kiközösíteni-e mindenkit, akiről világi bíróság előtt bebizonyosodik, hogy kapcsolatban állt a maffiával.

A kiközösítés büntetése lehet *utólag kimondandó* (ferendea sententiae) vagy *önmagától beálló* (latae sententiae). A kiközösítés eszközével már 731-ben III. Gergely pápa is élt, így büntetvén meg a képprombolókat. 1054-ben a nagy egyházszakadás idején a nyugati és a keleti egyház feje is kölcsönösen kiközösítette a másikat. Az egyik leghíresebb kiközösítési eset pedig IV Henrik császáré volt, akit az investitúra harc küzdelmeiben VII Gergely pápa közösített ki, mire a császár kénytelen volt megtennie a híres Canossa-járását. 1570-ben V. Pius közösítette ki az „eretnek” angol királynőt, I. Erzsébetet. Az egyesített Olaszország első uralkodóját II. Viktor Emánuel pedig a pápa többször is kiközösítette, a pápai állam, és annak fővárosa Róma „elfoglalása” miatt.

Ha azonban a kiközösítés ipso facto érvényes minden gyilkosra, akkor hogyan lehetséges az – teszi fel a kérdést Isaia Sales a nápolyi Suor Orsola Benincasa Egyetem docense - hogy, a hírhedt római *Banda della Magliana*⁶⁶ főnökeinek egyikét, Enrico De Pedist⁶⁷, vagy ahogy mindenki ismerte Renatinót a főváros Sant’Appolinare

---

az, amit a bíróság eddig nyilvánosságra hozott), két primitív „killer” gyilkolta meg, csakugyan napszámosai a maffiának; Olaszország másik tartományából hozták őket, mégpedig egyenesen Calábriából.” In Fava i.m. 154.o.

⁶⁴ „Miközben Rómában tanácskoznak Saguntumot ostromolják” - a mondás eredete arra a történelmi pillanatra utal, amikor a Rómával szövetséges hispániai Saguntumot Hannibál sokáig, hosszan ostromolta, és a római szenátus csak tanácskozott a segítségadásról. Ez az ostrom volt a casus belli a második pun háborúban.

⁶⁵ Cavadi i.m. 220.o.

⁶⁶ A Banda della Maglianával kapcsolatban összefoglalóan lásd: Cristiano Armati-Yari Selvetella: *Roma criminale* Newton, 2007. 204-273.o. A P2, vagyis a Propaganda 2 szabadkőműves páholy egy erősen antikommunista társaság volt. 972 ismert tagja volt, politikusok, magasrangú katonatisztek, üzletemberek, újságírók. A P2 tagja volt Silvio Berlusconi későbbi miniszterelnök. A témával kapcsolatban magyarul lásd: Faragó Jenő: *A P2 páholy titkai* Ifjúsági Lap-és Könyvkiadó 1985.

⁶⁷ Enrico De Pedis (1954-1990) az előbbieken említett Banda della Magliana egyik vezetője. Renatino bazilikai temetését az egyház az elhunyt nagylelkű jótékonykodásával és jelentős adományainak sorával indokolta.

bazilikájában helyezték örök nyugalomra magas rangú egyházi személyiségek részvétele mellett?⁶⁸

A *Banda della Magliana*, mint bűnözői csoport nem tartozott a szó klasszikus értelmében a maffia-típusú bűnszövetkezetek közé. Hasonlóságot azonban mutatott velük, annál is inkább mivel kitalálásának és létrejöttének egyik legfontosabb oka volt a hozzájuk való hasonulás: szicíliai és nápolyi (Nuova Camorra Organizzata) mintára össze kellett fogni az olasz főváros alvilágában addig meglehetősen szétforgácsolódottan működő csoportokat és együttesen kellett megszervezni, ellenőrizni és irányítani az Örök Város alvilágát. A *Banda della Magliana* a maffia-típusú bűnszövetkezetekhez hasonlóan lefizetett és megvásárolt rendőröket és csendőröket a naprakész információk megszerzése végett. A megszerzett pénz egy részét ingatlanokba, és más üzleti tevékenységekbe fektette. A maffiához hasonlóan gondoskodott a börtönbe kerültek családjáról: fizette az ügyvédek, és rendszeresen havonta anyagi segítséget nyújtott a családoknak. A *Banda della Magliana* tagjait viszont nem egy már szakrálisnak mondható szigorú eskü kötötte egymáshoz, és vezetőjük sem volt igazán. A hetvenes-nyolcvanas évek olasz fővárosának meghatározó bűnözői-gengszer csoportja nevét Róma akkoriban kiépülő *Magliana* kerülete után kapta, ahonnan a csoport számos tagja származott. A *Banda della Magliana* kitűnő kapcsolatokat ápolt a Cosa Nostrával, a nápolyi, valamint a calábriai maffiával. Erős szállal kötődött a P2 Szabadkőműves Páholyhoz is, valamint a különböző olasz titkosszolgálatokhoz, és mai napig kevésbé tisztázott, homályos kapcsolatokat ápolt a Vatikánnal is.

1983. június 22-én Emanuela Orlandi vatikáni illetőségű fiatal lány eltűnésekor még senki sem sejtette, hogy rövid időn belül egy egyszerű tinédzser eltűnésből Olaszország egyik legsötétebb, bizonytalanságokkal és kérdőjelekkel teli emberrablási ügye kerekedik: „Monsignor Marcinkus rendelte el Emanuela Orlandi elrablását. Először Róma központjában, föld alatti kamrában tartották fogva, majd egy betonkeverőbe dobták a holttestét”⁶⁹. – nyilatkozta Sabrina Minardi Enrico De Pedis egykori szeretője több évtizeddel a történetet követően. Az 1997-ben eredmény nélkül lezárt Orlandi-ügy egyetlen biztosnak látszó momentuma, hogy Emanuela, a római konzervatórium tanulója beszállt egy zöld színű BMW-be. Egy ismeretlen férfi jól fizető munkát kínált neki. Hamarosan az emberrablók szentszéki kihallgatást kértek, majd újabb 34 hívás érkezett az akkori szentszéki államtitkár, Agostino Casaroli⁷⁰ bíborshoz: a telefonfülkéket az olasz titkosszolgálat nem tudta azonosítani, az akcentusa miatt „amerikainak” nevezett telefonálót igen: Paul Marcinkus⁷¹ személyében. Az egyik telefon, az elrabolt lányértcserébe, a II. János Pálra két évvel korábban, 1981 májusában rálőtt Mehmet Ali Agca szabadon engedését követelte. Az olasz katolikus egyházban a

⁶⁸ Sales i.m. 301.o.

⁶⁹ <http://www.nol.hu/archivum/archiv-497045> Utolsó letöltés: 2010. április 27.

⁷⁰ Agostino Casaroli (1914-1998), a Szentszék államtitkára, a Vatikán tulajdonképpeni miniszterelnöke 1979 és 1990 között. Fontos szerepe volt a Vatikán keleti-politikájának kialakításában és az úgynevezett Mindszenty-ügy megoldásában. Visszaemlékezései magyar nyelven, Agostino Casaroli: A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963-1989) címmel 2001-ben jelentek meg a Szent István Társulat kiadásában.

⁷¹ A Banco Ambrosiano csődjéért és az egyik londoni híd alatt felakasztva talált Roberto Calvi bankár meggyilkolásáért is vád alá helyezett Marcinkust, a vatikáni Istituto per le Opere di Religione, a vatikáni bank 1971-1989 közötti tejhatalmú vezetőjét a Szentszék soha sem adta ki az olasz ügyészségnek. „Isten bankára” – ahogyan a sajtó Marcinkust nevezte - 1989-ben hagyta el a Rómát, két éve halt meg Arizonában. Marcinkus és a szervezett bűnözés kapcsolata nem újdonság: bizonyított tény, hogy a szicíliai maffia a Magliana-bandán keresztül az egyházi pénzintézetekben mosta tisztára vagyonát.

kiközösítéssel kapcsolatban mutatkozó nézeteltérésekre és egyet nem értékre szolgáltatott példát az Olasz Katolikus Püspöki Konferencia (CEI: Conferenza Episcopale Italiana, a továbbiakban olasz rövidítéssel) 1989-es évi gyűlése. A gyűlést megelőzően Michele Giordano, Nápoly érseke bejelentette, hogy a püspökök a konferencia során dönteni fognak ebben az igen fontos kérdésben is. Giordano kánonjogi szankciókról beszélt, illetve arról, hogy a maffiózók számára tiltott lesz a szentségek kiszolgáltatása, és tilos lesz számukra a keresztelőkön és az első áldozásokon való részvétel. Azonban a CEI elnöke Ugo Poletti (1914-1997) záróbeszédében korrigálta püspöktársát: nincs szó semmiféle kiközösítésről a maffiózókkal szemben, hiszen ez az intézmény az ilyen és ehhez hasonló (bűn)esetekben már szerepel a kánonjogban. Vajon mi okozhatta a két főpap közötti véleménykülönbséget?

A konferencia végeztével az is nyilvánvalóvá vált, hogy a CEI még csak nem is foglalkozott a maffia problémájával, pontosabban annak határozott elítélésével, annak ellenére, hogy az olasz dél, a déli tartományok gondjairól behatóan tanácskozott a püspöki konferencia. És valóban, a CEI őszi körleve nem tartalmazott a kiközösítésre vonatkozó utalásokat. A CEI elnöke kitarzott amellet, hogy az egyházi törvények automatikusan elítélik az erőszakos bűncselekmények elkövetőit.⁷²

Az olasz katolikus egyház véleménye azóta sem változott. Amikor tavaly, 2009 novemberben Assisiben 250 katolikus püspök gyűlt össze, hogy megvitassák Olaszország gazdasági problémáit és szociális helyzetének alakulását szintén szóba került az egyház fellépése a szervezett bűnözéssel szemben. Mariano Crociata, az Olasz Püspöki Kar újjonnan kinevezett elnöke reagált azokra a véleményekre, melyek szerint a katolikus egyház keményen elítélhetné a szervezett bűnözést, illetve a vele közreműködőket. Firenze 55 éves püspöke úgy ítélte meg, hogy az egyház soraiból történő explicit kiközösítésre nincs szükség, hiszen azok, akik tevélegesen kapcsolatba kerülnek a maffiával, vagy részét képezik automatikusan kikerülnek az egyház közösségéből⁷³.

Befejezés

Mi magyarázhatja az egyház a maffiával szembeni merőben ellentmondásos viszonyát? Nagyon valószínű, hogy az okokat az olasz egyesítés idejére vezethetjük vissza. Mert amennyiben a katolikus vallás és a nyelv az egyesítés előtti Itália összetartó, nemzetképző elemei voltak, akkor ugyanez hatványozottabban elmondható a déli területek – az általunk vizsgált tartományok – Szicília, Campania és Calabria esetében. A „déli” identitás a politikai és gazdasági önazonosságot megelőzve mindenekelőtt vallási volt. Sőt, a déli területeken az egyház gazdasági funkciót is ellátott, a gazdaságban betöltött szerepe hatalmas volt, lévén a teljes földterület egyharmadának birtokosa volt, legalábbis az 1860-as esztendőig. És mint ilyen meghatározó eleme volt a déli területek társadalmi és politikai fejlődésének. Nagyon valószínű tehát, hogy az egyik nem érthető meg a másik nélkül, hiszen mindkettő része a dél történeti fejlődésének. Mert Olaszország olyan területéről beszélünk, ahol a statisztikák és felmérések szerint a népesség 74 százaléka vallásos, közel 2/3-a tekint bizalommal az

---

⁷² Sales i.m. 294.o.

⁷³http://archivistorico.corriere.it/2009/novembre/11/vescovi_chi_segue_mafia_fuori_co_9_09111012.shtml Utolsó letöltés 2010. január 31.

egyház különböző megnyilvánulásaira. Ahol pedig a legvallásosabbak az emberek, ott követik el a legembertelenebb bűncselekményeket.⁷⁴

Ezzel összefüggésben pedig az is kijelenthető, hogy ezen „déli”, vagy „mediterrán” identitás hitbéli megalapozója a Tridenti Zsinat (Concilium Tridentinum) 1545-1563 volt, amely nem volt más, mint a reformáció terjedésére adott katolikus válasz, az egyház teljes megújítása, egyben a reformáció kezdete. A zsinaton megfogalmazott és a református tanokra adott katolikus válasz meghallgattatott Itália déli területein. Meghallgattatott és mélyen az identitás részévé vált, hiszen nem lévén közvetlen összeköttetés a protestáns tartományokkal, országokkal szabadon fejlődhetett. Az ellenreformáció és a dél-olasz társadalmi lét és berendezkedés szinte szinonim fogalmakká váltak. A dél-olasz katolicizmus, vagy a szicíliai katolicizmus erősen ellenállt a modernizáló, a leszakadóban lévő, vagy elmaradt területek fejlesztését kívánó elképzeléseknek. Már 1799-ben, a nápolyi forradalom idején is fegyveresen szállt szembe a Fabrizio Ruffo (1744-1824) kardinális vezette Szent Hit Hadserege (Esercito della Santa Fede) a francia forradalom eszméit elterjeszteni szándékozókkal. A dél-olasz katolicizmus a huszadik század elejére egyértelműen hátrányba került az ország modernizálását irányzó erőfeszítésekkel szemben. Az első világháborút követően a Sziciliában is meg-megjelenő földfoglaló és különböző paraszti mozgalmak, amelyek mellé legalább is kezdetben a fasizmus is csatlakozott elérték, hogy a hívők tömegesen hagyták el az egyház kebelét. Így teljesen érthető, hogy a rend politikájának, a hit újbóli megerősítésre nem is kevés szimpátiával tekintett a katolikus egyház.

A maffia formális hite azonban leginkább társadalmi helyzetének egyfajta pozicionálására szolgál, nem pedig arra, hogy e hit előírása szerint éljen. E formalitás aktusai mögé pedig elrejtendő mindazon intenciók sokasága, amelyek valójában jellemezték és mind a mai napig jellemzik az olaszországi szervezett bűnözést

---

⁷⁴ Sales i.m. 325.o.